

POSTANOWIENIE

Dnia 10 maja 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania A. M.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
z udziałem zainteresowanej M. S.
o podleganie ubezpieczeniom społecznym,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 10 maja 2017 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 18 listopada 2015 r., sygn. akt III AUa (...),

I odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

**II przyznaje adwokatowi B. W. od Skarbu Państwa - Sądu
Apelacyjnego w (...) tytułem nieopłaconej pomocy prawnej
udzielonej ubezpieczonemu z urzędu w postępowaniu
kasacyjnym 240 zł (dwieście czterdzieści) podwyższone o stawkę
podatku od towarów i usług.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 18 listopada 2015 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację ubezpieczonej A. M. od wyroku Sądu Okręgowego w K. z dnia 15 lipca 2014 r. w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w R. o podleganie ubezpieczeniom społecznym.

Decyzją z dnia 3 września 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych w R. stwierdził, że M. nie podlega obowiązkowo ubezpieczeniom emerytalnemu,

rentowym, wypadkowemu i chorobowemu od dnia 21 stycznia 2013 r. z tytułu zatrudnienia u płatnika składek M.. Zdaniem organu rentowego zawarta w dniu 21 stycznia 2013 r. umowa o pracę z A. M. na stanowisku kierownika sklepu z wynagrodzeniem w kwocie 5.000 zł miesięcznie jest czynnością prawną pozorną. Jej zawarciu nie towarzyszył zamiar wykonywania pracy, lecz wyłącznie stworzenie okoliczności umożliwiających uzyskanie świadczeń z ubezpieczenia społecznego. Według Zakładu Ubezpieczeń Społecznych powyższa umowa dotknięta została sankcją bezwzględnej nieważności wynikającej z art. 83 § 1 k.c.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że w okresie od dnia 1 czerwca 2011 r. do dnia 31 grudnia 2012 r. A. M. (z domu S.) prowadziła własną działalność gospodarczą w postaci sklepu z używaną odzieżą, który w 2012 r. miał swoją siedzibę w pawilonie przy ul. T. w T.. Z dniem 1 stycznia 2013 r. działalność gospodarczą w formie sklepu z odzieżą używaną pod tym samym adresem rozpoczęła M. S. (matka skarżącej), która równocześnie udzieliła A. M. pełnomocnictwa obejmującego podpisywanie umów z klientami, a dnia 20 stycznia 2013 r. zawarła z nią datowaną na dzień 21 stycznia 2013 r. umowę o pracę na czas nieokreślony na stanowisku kierownika sklepu. Umowa przewidywała świadczenie pracy w wymiarze 8 godzin dziennie za wynagrodzeniem 5.000 zł brutto miesięcznie, a zatem w kwocie nawet trzykrotnie przekraczającej średnie miesięczne przychody z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej. W dniu 23 stycznia około godziny 8 rano świadkowie usłyszeli dźwięk przypominający upadek. Chwilę później ubezpieczona poinformowała ich, że się przewróciła i boli ją głowa. W dniu 23 stycznia 2013 r. o godz. 11:36 dokonano elektronicznego zgłoszenia odwołującej do ubezpieczeń. Od dnia 24 stycznia 2013 r. A. M. stała się niezdolna do pracy, pracodawca wypłacił jej wynagrodzenie za czas niezdolności za okres od dnia 24 stycznia 2013 r. do dnia 25 lutego 2013 r., przekazał do organu rentowego dokumentację z wnioskiem o wypłatę zasiłku chorobowego na dalszy okres, a następnie został złożony wniosek o przyznanie świadczenia rehabilitacyjnego.

Zdaniem Sądu Okręgowego w niniejszej sprawie nie doszło do nawiązania ważnego stosunku pracy pomiędzy ubezpieczoną a płatnikiem składek. Uzasadniając zajęte stanowisko Sąd pierwszej instancji podniósł, iż M. S. nigdy nie zamierzała kierować pracą ubezpieczonej. W chwili przejęcia sklepu nie miała

żadnego doświadczenia w prowadzeniu działalności gospodarczej ani czasu aby się nią zajmować, pozostając w zatrudnieniu na pełen etat. Historia chorób ubezpieczonej, zdaniem Sądu Okręgowego, świadczy o tym, że powodem ukończenia działalności gospodarczej ubezpieczonej w dniu 31 grudnia 2012 r. był zły stan jej zdrowia. W ocenie Sądu pierwszej instancji rozpoczęcie przez M. S. prowadzenia działalności gospodarczej w dniu 1 stycznia 2013 r. miało na celu umożliwienie zatrudnienia schorowanej i znajdującej się w ciężkiej sytuacji finansowej córce A. M. na podstawie umowy o pracę. Nadto w ocenie Sądu Okręgowego ustalona przez strony kwota wynagrodzenia nie miała żadnego ekonomicznego uzasadnienia. W czasie choroby odwołującej płatnik zatrudniał pracowników tylko na podstawie umów zlecenia za wynagrodzeniem wynoszącym maksymalnie 200 zł, w tym córkę E. C., za którą z uwagi na posiadanie statusu ucznia nie musiała uiszczać składek.

Sąd Apelacyjny zauważył, że spór w sprawie o podleganie ubezpieczeniom społecznym koncentrował się na ustaleniu czy w okresie od dnia 21 stycznia 2013 r. ubezpieczona faktycznie wykonywała pracę w ramach stosunku pracy, stanowiącą tytuł do obowiązkowych ubezpieczeń społecznych. O tym czy strony istotnie nawiązały stosunek pracy stanowiący tytuł ubezpieczeń społecznych nie decyduje samo formalne zawarcie umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy, a wynikających z art. 22 § 1 k.p. Istotnym jest, aby stosunek pracy zrealizował się przez wykonywanie zatrudnienia o cechach pracowniczych. Sąd Apelacyjny podzielił w tym zakresie stanowisko Sądu Okręgowego, że w niniejszej sprawie nie doszło do nawiązania ważnego stosunku pracy pomiędzy ubezpieczoną a płatnikiem składek, ponieważ nie wykazało tego przeprowadzone postępowanie dowodowe.

Skargę kasacyjną oparto na naruszeniu przepisów prawa materialnego: art. 2 k.p. w zw. z art. 22 § 1 k.p. w zw. z art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych w zw. z art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 roku o systemie ubezpieczeń społecznych, art. 83 k.c. w zw. z art. 300 k.p. w zw. z art. 11³ k.p. w zw. z 18^{3a} k.p., art. 6 k.c. w

zw. z art. 22 § 1 k.p. w zw. z art. 83 k.c.

Skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z uwagi na fakt, iż skarga jest oczywiście uzasadniona (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), albowiem z ustalonego stanu faktycznego jednoznacznie wynika, że ubezpieczona nawiązała na podstawie art. 22 § 1 k.p. stosunek pracy w dniu 21 stycznia 2013 roku z płatnikiem składek. Z przeprowadzonego postępowania dowodowego nie wynika, zdaniem skarżącej, aby zawarta przez ubezpieczoną umowa o pracę z płatnikiem składek była czynnością pozorną w rozumieniu art. 83 k.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Zarzut oczywistej zasadności skargi kasacyjnej jest chybiony. Ujęta w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. przesłanka ma miejsce wtedy, gdy zasadność podniesionych w niej zarzutów wynika *prima facie*, bez głębszej analizy prawnej. Dotyczy to więc jedynie uchybień przepisom prawa materialnego albo procesowego, zarzucanym sądowi drugiej instancji, o charakterze elementarnym polegających w szczególności na oparciu rozstrzygnięcia na wykładni przepisu oczywiście sprzecznej z jednolitą i ugruntowaną jego wykładnią przyjmowaną w orzecznictwie i nauce prawa, na zastosowaniu przepisu, który już nie obowiązywał, względnie na oczywiście błędnym zastosowaniu określonego przepisu w ustalonym stanie faktycznym (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 listopada 2015 r., IV CSK 263/15, LEX nr 1940571). Chodzi zatem o taką sytuację, gdy nie tylko zgłoszony zarzut jest słuszny, ale także stwierdzona nieprawidłowość jest tego rodzaju, że powoduje jaskrawą wadliwość zaskarżonego orzeczenia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2016 r., V CSK 622/15, LEX nr 2057365). W rozpoznawanej sprawie żadna z tych okoliczności nie miała miejsca, a zatem w świetle postawionych zarzutów nie można mówić o tym, że skarga jest oczywiście uzasadniona.

Kryterium oczywistej zasadności skargi kasacyjnej wymaga oceny podstaw skargi oraz ich uzasadnienia. Świadczy to o konieczności częściowo merytorycznej

kontroli skargi już na etapie przedsądu oraz wskazuje na prewencyjny charakter instytucji wstępnego badania skargi kasacyjnej (T. Ereciński, [w:] Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom III. Postępowanie rozpoznawcze, wyd. V, red. T. Ereciński, LEX). Oczywiście zasadność skargi bada się zatem w granicach wskazanych w niej zarzutów. W pierwszej kolejności zauważyć należy, że skarżąca wskazując na naruszenie przez Sąd Apelacyjny poszczególnych przepisów prawa materialnego, w rzeczywistości kwestionuje poczynione ustalenia faktyczne oraz ocenę dowodów. Do takich wniosków składnia już sama lektura podstaw skargi kasacyjnej. Wnioskodawczyni wskazuje, że w rozpoznawanej sprawie "brak jest przesłanek pozwalających stwierdzić, że zawarcie umowy o pracę stanowiło czynność pozorną, powodującą bezwzględną nieważność tejże umowy o pracę, która może skutkować nieobjęciem ubezpieczonej obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi z tytułu umowy o pracę".

Naruszenie prawa materialnego może przyjąć postać błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania. Błędna wykładnia przepisu prawa materialnego to nadanie innego znaczenia treści zastosowanego przepisu prawa. Polega zatem na mylnym zrozumieniu jego zwrotów lub treści i tym samym znaczenia całego przepisu (Wyrok Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 6 marca 2013 r., I ACa (...), LEX nr 1369459). Niewłaściwe zastosowanie prawa materialnego może być efektem oparcia się na normie prawnej nieistniejącej lub przyjęcia, że nie istnieje norma obowiązująca albo błędnej subsumcji prawidłowej normy (M.P. Wójcik, [w:] Komentarz aktualizowany do Kodeksu postępowania cywilnego, red. A. Jakubecki, LEX 2016). Wadliwa subsumcja wyraża się w niezgodności między ustalonym stanem faktycznym a hipotezą zastosowanej normy prawnej, w błędnym przyjęciu czy zaprzeczeniu związku zachodzącemu między faktem ustalonym w procesie a normą prawną (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2002 r., IV CKN 1304/00, LEX nr 78365; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 kwietnia 2003 r., I CKN 160/01, LEX nr 78813).

Zarzut naruszenia prawa materialnego nie może być skutecznie uzasadniany próbą zwalczania ustaleń faktycznych, gdyż mogłaby ona ewentualnie odnieść zamierzony skutek wyłącznie w ramach drugiej podstawy kasacyjnej (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 2015 r., II CSK 408/14, LEX

nr 1640240). Naruszenie prawa materialnego poprzez niewłaściwe zastosowanie nie polega na dokonaniu błędnych ustaleń faktycznych (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 sierpnia 2015 r., V CSK 72/15, LEX nr 1784530). Biorąc pod uwagę sposób sformułowania podstaw skargi zauważyć należy, że w świetle art. 398¹³ § 1 w związku z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. Sąd Najwyższy nie jest uprawniony do wyręczania skarżącego i dokonywania wyboru jednej z alternatywnie wskazanych postaci naruszenia prawa materialnego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 czerwca 2016 r., I CSK 482/15, LEX nr 2114479).

Przedstawiona Sądowi Najwyższemu skarga stanowi w istocie polemikę z ustaleniami faktycznymi dokonanymi przez sądy obu instancji. Skoro w myśl art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów, nie mogą one zatem przemawiać również za oczywistą zasadnością skargi. Polemika skarżącego z oceną dowodów dokonaną przez Sąd Apelacyjny, prowadząca do zakwestionowania ustalonego przez ten sąd stanu faktyczny sprawy nie uzasadnia, w świetle art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. Nie można uznać za zasadne podstawy sformułowane jako zarzuty naruszenia prawa materialnego, które jednak w istocie sprowadzają się do polemiki z ustaleniami poczynionymi przez sąd drugiej instancji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2013 r., III CSK 190/12, LEX nr 1324295).

Odnosząc się do rzekomego przerzucenia na ubezpieczoną ciężaru dowodu należy mieć na względzie, że strony w rozpoznawanej sprawie przedstawiły dowody na potwierdzenie swoich twierdzeń i obowiązkiem Sądu drugiej instancji było dokonanie oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego zgodnie z regułami określonymi w art. 227-234 k.p.c. Rozkład ciężaru dowodów (art. 6 k.c.) ma w postępowaniu cywilnym znaczenie wówczas, gdy istotne fakty nie zostaną udowodnione. Wówczas konsekwencje procesowe tego ponosi strona, na której dowód spoczywał. Jeżeli istotne fakty są ustalone, to podlegają ocenie z punktu widzenia przepisów prawa materialnego, niezależnie od tego, która ze stron podjęła w tym zakresie inicjatywę dowodową (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 2008 r., I UK 223/07, LEX nr 442836). W tym kontekście zauważyć należy, że w wyroku z dnia 21 listopada 2011 r. Sąd Najwyższy wprost wskazał, że zawarcie

umowy o pracę nie przesądza o objęciu ubezpieczeniem społecznym. Organ rentowy może uznać, że była ona fikcyjna, gdy pracownik otrzymuje zbyt wysokie wynagrodzenie, niepowiązane z realną możliwością jego wypłaty przez pracodawcę, a w krótkim czasie od jej zawarcia idzie na zwolnienie. (II UK 69/11, Monitor Prawa Pracy 2/2012, z. 58).

Nadto nie są prawidłowe twierdzenia skarżącej, że dla uznania istnienia stosunku pracy nie jest wymagane faktyczne świadczenie pracy przez ubezpieczoną, ale samo zobowiązanie się (zamiar) ubezpieczonej do świadczenia tejże pracy na rzecz pracodawcy. O tym, czy strony istotnie nawiązały stosunek pracy stanowiący tytuł ubezpieczeń społecznych, nie decyduje samo formalne zawarcie umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy, a wynikających z art. 22 § 1 k.p. Istotne więc jest, aby stosunek pracy zrealizował się przez wykonywanie zatrudnienia o cechach pracowniczych, a okoliczności wynikające z formalnie zawartej umowy o pracę nie są wiążące w postępowaniu o ustalenie podlegania obowiązkowi pracowniczego ubezpieczenia społecznego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 marca 2016 r., III UK 83/15, LEX nr 2026236). Prawdziwe jest założenie odwrotne - gdy pracownik podjął pracę i rzeczywiście ją wykonywał, a pracodawca pracę tę przyjmował, nie można przyjąć pozorności oświadczeń woli o zawarciu umowy o pracę (Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 czerwca 2015 r., I UK 367/14, LEX nr 1771586; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 12 lipca 2012 r., II UK 14/12, LEX nr 1216864).

Sumą przedstawionych rozważań jest konkluzja o nie wystąpieniu przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. Analiza akt i środka zaskarżenia nie upoważnia również do twierdzenia, że w sprawie występuje istotnie zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie czy doszło do nieważności postępowania.

Nie znajdując podstaw do przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzeczono jak w sentencji. O kosztach pomocy prawnej udzielonej z urzędu rozstrzygnięto na podstawie § 15 ust. 2 w związku z

§ 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U., poz. 1801).

I.n